

litiker Niels Jokum Termanen i 1870 om sit hjemsgn skrev, at der næppe var nogen egn i landet, der var »så fattig på overlevering fra fortiden som denne«, tænkte han på sagn og erindringsstof. At det ville blive muligt senere at gå til arkiverne og hente historie, kunne han ikke vide. Men det er rigtigt, at Læborg sogn nord for Vejen, selv om det ligger på den ældgamle alfarvej, Hærvejen, ikke i særlig grad synes at have opsuget træk fra den mangesidige færdsel, der i århundreder har passeret dets jord; det var ikke noget naturligt bedested – måske lå Kongeåen for nær. En historie har sognet dog naturligvis som alle andre i landet, selv om den næppe, ud over N. J. Termanen, rummer meget af mere end lokal interesse.

Lærer Vald. Andersen har tidligere bl. a. i sin bog om Alheden vist sig som en forfatter med megen viden og en udmærket fremstillingsevne, og den nye bog placerer sig smukt mellem hans arbejder, selv om den måske i mindre grad præges af den evne han ellers har til at give sit stof liv for læseren. Den stofmæssige sammensætning er ganske traditionel, men lives op af gode indfald som gennemgangen af Læborg-runestenen, præsentationen af det middelalderlige blysignet fra Flandern, kapitlet om Termanen og ikke mindst det lille biografiske leksikon med data og karakteristikker af mænd og kvinder fra sognet. Af de mere almindelige dele kan fremhæves Andersens behandling af vejenes betydning (her er sikkert et område, hvor lokalhistorien kunne nå videre med hensyn til at skabe klarhed over den tidlige bebyggelseshistorie), udnyttelsen af tingbøgerne, hvis store kildeværdi Carl Klitgaard så ofte fremførte, den omhyggelige beskrivelse af udskiftningen, der også rummer træk af dens teknik, og de små befolkningsstatistiske forsøg med interessante enkelttræk. Bogen er forsynet med henvisninger og registre samt endelig bagest med en række for-

trinlige gårdbilleder (hovedsagelig luftfotos) og et kort.

Finn H. Lauridsen.

Vejledende Arkivregistraturer XI. Tyske Kancelli II. Ved Arthur G. Hassø og Erik Kromann. Med indledning af Carl S. Christiansen. Udgivet af Rigsarkivet. (Munksgaard, 1962). 393 s.

I 1946 udsendte Rigsarkivet Johanne Skovgaards registratur over Tyske Kancellis indenrigske afdeling (med beslægtede institutioner). Hertil slutter sig nu som et bind 2 registraturen over de organer, gennem hvilke Danmarks forbindelse med udlandet gik indtil 1770, d. v. s. Gehejmekonseilet 1670–1770, Danske Kancellis udenrigske afdeling til 1676 og Tyske Kancellis udenrigske afdeling til 1770. Efter den tid gik de udenrigske forretninger over til »Departementet for de udenlandske anliggender«.

Arbejdet med registreringen af arkivet har strakt sig over en meget lang årrække. Således havde arkivar C. S. Christiansen ved sin afgang i 1938 allerede udarbejdet den fortræffelige oversigt over forretningsgangen og bogføringen i Tyske Kancellis udenrigske afdeling, som nu indleder registraturen. Det må hilses med tilfredshed, at det er lykkedes at føre dette arbejde frem til sin afslutning, så endnu et vigtigt hjælpemiddel er stillet til rådighed for benyttere af Rigsarkivet.

H. P. Clausen.

Niels Thomsen og Harald Jørgensen: Dansk Pressemuseum og Arkiv (Skrifter udgivet af Dansk pressehistorisk Selskab, nr. 1, 1962). 47 s.

Siden 1953 har Pressemuseet udsendt en årsberetning, der, med en enkelt undtagelse, i rigt illustreret form har beskæftiget sig med museets arbejde, dets fremtidsplaner, dets støttefor-

ening osv. Den unge institution skulle nu i afdøde chefredaktør Louis Schmidts villa på Strandvejen i Århus være i faste rammer, og der kan gøres status over det afsluttede pionerarbejde.

Alle andre unævnt, men ikke glemt, var det redaktør Anker Kirkeby, der i første række skabte museet – selv om det samtidig må erkendes, at det næppe blev til det, han havde tænkt sig. Redaktør Kirkeby tænkte, som de professionelle museumsfolk, i genstande, håndgribelige minder. For hans efterfølgere blev det hurtigt klart, at de ikke var tilstrækkelige, ikke gav den interesserede besøgende nok, og man gik derfor ved den endelige opstilling den vej, at man nok bevarede visse genstande; men det vigtigste blev en i hovedsagen kronologisk række monteret af billeder og tekster, til hvilke man i rigt mål anvendte den moderne forstørrelsesteknik. Det er dygtigt gjort, og museets leder, arkivar Niels Thomsen, har megen ære af den anskuelige form, det hele har fået.

Det oprindelige mål, et museum, er således nu nået; men det er det pressehistoriske selskabs tanke at udvikle institutionen yderligere i retning af et arbejdende institut. Allerede længe er der foregået en indsamling af arkivalier af pressehistorisk interesse, og det er planen med tiden at påbegynde udgivelsen af en årbog – samt vel at fortsætte skriftrækken. Det foreliggende første nummer af denne sidstnævnte har foruden at give den historiske redegørelse for museets tilblivelse også til formål at virke som »fører« for de besøgende; det indledes nemlig med en gennemgang af museet, hvor arkivar Niels Thomsen i de forskellige rum peger på karakteristiske enkeltheder, til lettelse for orienteringen. Endelig omtales kort det pressehistoriske arkiv.

Finn H. Lauridsen.

H. Hejselbjerg Paulsen: Sønderjydske Psalmesang 1717–1740. Fra Ægidius til Pontoppidan. En kirkehistorisk Undersøgelse. (Skrifter, udgivne af Historisk Samfund for Sønderjylland, nr. 27, 1962). 423 s.

Pastor Hejselbjerg Paulsens disputats om den sønderjyske salmesang 1717–40 er et bredt anlagt værk, og bredden er bogens styrke. Dens problemstillinger i snævrere forstand vil der kunne tvistes om, men ingen vil kunne nægte, at der fremlægges så meget og så vigtigt stof ikke blot til salmesangens historie, men til forståelsen af den sprogligt-nationale udvikling i Sønderjylland, at værket er sikker på en central placering i nyere sønderjysk forskning.

Med sit indledningskapitel om baggrunden for salmesangen har Hejselbjerg Paulsen givet et bidrag til forståelsen af den sproglige situation i Sønderjylland, som vil få indflydelse på hele vor vurdering af forholdet mellem dansk og tysk i det sproglige livtag, som blev bestemmende for landsdelens skæbne. Vigtigt er det, at Hejselbjerg Paulsen peger på den betydning, grænsen mellem Ribe og Slesvig stifter havde i retning af at lukke den centrale del af Slesvig kulturelt af fra kongeriget. Stiftsgrænsen havde, hvad kirke- og skolesager angik, samme betydning, som Kongeåen havde i den verdslige administration.

Det betød, at det religiøse liv i vid udstrækning fik et selvstændigt forløb. Det gældende ritual byggede fra 1665 på »Das Schleswigsche und Holsteinische Kirchen-Buch«, udgivet af Adam Olearius, men faste regler fulgtes ikke. En dansk oversættelse fandtes ikke til brug i sogne med dansk kirkesprog. De danske katekismer, man havde i Slesvig stift, var oversættelser af tyske, og det er karakteristisk, at da Pontoppidans katekismus skulle indføres, lod man lave en dansk oversættelse af den tyske ud-